

Prijedlog amandmana

Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću pozdravlja izmjene i dopune predložene od strane Vlade RH koje će utjecati na poboljšanje položaja civilnih stradalnika. Uz njih predlažemo da na temelju članka 196. Poslovnika Hrvatskog sabora na KONAČNI PRIJEDLOG ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O CIVILNIM STRADALNICIMA IZ DOMOVINSKOG RATA (drugo čitanje, P.Z. br. 190 - predlagateljica: Vlada Republike Hrvatske) podnesete **sljedeće amandmane**:

I. na članak 6. kojim se dodaje članak 6a koji glasi:

- (1) Dijete smrtno stradale ili nestale osobe može ostvariti pravo na jednokratni iznos novčane naknade u visini od 15.000,00 eura ili povećane novčane naknade u visini od 20.000,00 eura, pod uvjetima propisanim ovim Zakonom.
- (2) Osim jednokratne novčane, odnosno povećane novčane naknade iz stavka 1. ovoga članka, korisnik može ostvariti mjesečnu novčanu naknadu, pod uvjetima i u iznosu propisanim ovim Zakonom.
- (3) Dospjeli, a neisplaćeni iznos novčanih naknada iz stavaka 1. i 2. ovoga članka nasljednici korisnika nasljeđuju prema propisima o nasljeđivanju.
- (4) Novčana naknada iz stavka 1. i stavka 2. ovoga članka ne smatra se naknadom cjelokupne štete za sve pretrpljene posljedice smrtnog stradanja roditelja.

II. na članak 6. kojim se dodaje članak 6b koji glasi:

Članak 22. (1) stavak 2. mijenja se i glasi:

2. djeca koja u vrijeme stradanja roditelja nisu navršila 18 godina, posvojenici koji u vrijeme stradanja roditelja nisu navršili 18 godina te pastorčad koja u vrijeme stradanja osoba koja ih je uzdržavala, od koje izvode pravo, nisu navršila 18 godina

III. na članak 21. kojim se dodaje članak 21a koji glasi:

U članku 73. dodaje se stavak c) koji glasi:

c) medicinskom dokumentacijom o liječenju iz drugih država, saslušanjem svjedoka ili vještačenjima u skladu s općim upravnim postupkom, za osobe koje su nakon stradanja bile izvan dohvata hrvatskih institucija.

IV. na članak 1. dodaje se članak 1a koji glasi:

U članku 5 dodaje stavak 3. koji glasi:

(3) Izvršavanje obiteljskopравnih obveza ne smatra se pomaganjem ili suradnjom s neprijateljskim vojnim ili paravojnim postrojbama, u smislu stavka 1. ovoga članka.

Obrazloženje amandmana I:

Trauma gubitka ili nestanka jednog ili oba roditelja u Domovinskom ratu ostavlja ozbiljne posljedice na psihičko i fizičko zdravlje njihove djece, psihosocijalni razvoj i sazrijevanje, formiranje identiteta te njihov položaj u društvu. Ova djeca i mladi suočili su se sa gubitkom doma, gubitkom prirodnog okruženja, prekidom i promjenama u procesu obrazovanja, gubitkom društvenih veza, gubitkom obiteljske cjelovitosti, uobičajenog načina obiteljskog života. Podaci pokazuju da je do prosinca 1994. godine 4273-oje djece izgubilo po jednog roditelja, a 54-oro oba. (Grgurić i Remeta, 1994). Veliki broj djece prisustvovao je nasilju nad članovima svoje obitelji i njihovoj pogibiji.

Mnoga su djeca bila suočena sa smrću bliskih članova obitelji i prijatelja. Ovakvi gubici često su vrlo traumatizirajući i zastrašujući za dijete te ostavljaju dugotrajnu psihičku ranjivost i nesigurnost. Ova djeca su dugo bila izložena kumulativnim učincima stresa vezanim uz progonstvo te su neki od stresora nastavili negativno djelovati na djecu i tijekom i nakon povratka. Kumulirane traume odrastanja u ratnoj opasnosti, progonstva, gubitka ili nestanka roditelja te diskriminacije zbog statusa prognanika i nižeg socio-ekonomskog statusa, kao i diskriminacija zbog sudjelovanja i gubitka roditelja u Domovinskom ratu, često su značajno negativno utjecale na zdravi psihosocijalni razvoj djece i mladih.

Također, istraživanja su pokazala da su adolescenti bili izloženi velikom broju traumatskih događaja i da su iskusili mnoge gubitke. Najčešći su: gubitak pokretne i nepokretne imovine (80%), gubitak njima važnih stvari (66.7%), odlazak nekog od članova obitelji u rat (66.7%), izloženost neprijateljskom napadu (47.7%) i smrt vrlo bliske osobe (37.8%). Adolescenti pokazuju veliki broj posttraumatskih reakcija kao što su: prisilne slike (48.9%), gubitak interesa (40.9%), nemir (33.3%), poremećaj apetita (33.3%) i povećana razdražljivost (31.8%) (Ajduković i Ljubotina, 1995).

Značajno je da su te najčešće posttraumatske adolescentske reakcije one iste koje bi mogle negativno utjecati na njihove društvene odnose i na stavove prema životu općenito. To su, na primjer: ogorčenost, razdražljivost, gubitak interesa, nemir. Ovo posljednje može se dovesti u vezu s čestim problemima u školi i porastom broja prognanih adolescenata koji su je napustili. Njihove reakcije ukazuju na žalovanje zbog višestrukih gubitaka. Ovo istraživanje je pokazalo značajnu povezanost između posttraumatskih reakcija adolescenata i prilagodbe na progonstvo s jedne strane i kvalitete odnosa u obitelji s druge. Slična povezanost utvrđena je i u djece (Ajduković, M., 1993).

Istraživanja su pokazala da su roditelji još uvijek najsnažniji izvor podrške čak i adolescentima u progonstvu, što jasno ukazuje na štetne posljedice odrastanja bez podrške jednog ili oba roditelja prouzročenog njihovim gubitkom. Nezapočeti procesi žalovanja u slučaju nestanka roditelja kao i **neprorađeni procesi žalovanja** u slučaju gubitka roditelja mogu značajno utjecati na transgeneracijski prijenos traume.

Posljedice traume gubitka ili nestanka roditelja u Domovinskom ratu manifestiraju se na emocionalnom, kognitivnom, ponašajnom i socijalnom planu, najčešće u vidu smetnji iz kruga PTSP-a, anksioznih i depresivnih smetnji. Važno je istaknuti smetnje u vidu straha od napuštanja, razvijanja osjećaja usamljenosti, sniženog samopoštovanja i samopouzdanja te gubitku povjerenja u druge osobe što može negativno utjecati na interpersonalne odnose uključujući obiteljske i društvene odnose.

Rat se odrazio na čitavu zajednicu. Razaranja, prisilne migracije tisuća ljudi, povećanje nezaposlenosti i siromaštvo doveli su do poremećaja u čitavoj zajednici i promjena prioriteta sustava socijalne skrbi, zdravstva i obrazovanja. Rezultate istraživanja Udruge djece poginulih i nestalih hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata koji pokazuju da od 138-ero djece ubijenih i nestalih hrvatskih branitelja u Domovinskom ratu koji su bili uključeni u istraživanje i praćenje u razdoblju od 2015. do 2019. godine, njih 71% nije potražilo stručnu pomoć dok je njih tek 28% sudjelovalo u nekom obliku stručne pomoći, možemo povezati sa potrebama djece ubijenih i nestalih civilnih žrtava rata.

Analogija o potrebama može se naći i u podacima ove Udruge vezano za njihove podatke o zdravstvenim sistematskim pregledima provedenim za 36-ero sudionika (29 žena i 7 muškaraca) 2019. godine koji ukazuju na zdravstvene promjene u pogledu imunološkog odgovora na traumu i stres te prisutnost kardio-vaskularnih i ginekoloških oboljenja.

Dosadašnji neodgovarajući i nepravovremeni odgovor društva i države na potrebe djece ubijenih i nestalih roditelja - civilnih žrtava rata u Domovinskom ratu, zahtijeva ispravljanje nepravde i proširenje opsega njihovih prava uključujući i kompenzaciju u vidu jednokratne novčane naknade i povećane jednokratne novčane naknade. **Novčana naknada** predlaže se za djecu ubijenih i nestalih civilnih žrtava rata koja su u vrijeme počinjenja zločina nad njima bila punoljetna, a **povećana novčana naknada** za djecu ubijenih i nestalih civilnih žrtava rata koja su u vrijeme počinjenja zločina protiv njih bila maloljetna.

Ukoliko zakonodavac izabere postupno proširenje prava, prvi bi korak moglo biti uvođenje **novčane naknade** za djecu ubijenih i nestalih civilnih žrtava rata koja su u vrijeme počinjenja zločina protiv njih bila maloljetna, slijedeći model već prihvaćen u *Zakonu o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu*.

Obrazloženje amandmana II:

Dosadašnji neodgovarajući i nepravovremeni odgovor društva i države na potrebe djece ubijenih i nestalih roditelja - civilnih žrtava rata u Domovinskom ratu, zahtijeva ispravljanje nepravde i proširenje opsega njihovih prava uključujući i razmatranje uvođenja obiteljske invalidnine.

Bilo bi važno omogućiti ostvarenje prava na obiteljsku invalidninu za djecu, posvojenike i pastorčad koji su u trenutku stradanja roditelja imali manje od 18 godina. Takvim rješenjem ispravila bi se očita nepravda prema onima koji su kao djeca pretrpjeli gubitak, a zakon im ne omogućava stjecanje obiteljske invalidnine. Time bi država pokazala istinsku brigu za najranjivije skupine iz vremena rata, a sustav bi postao pravedniji i uključiviji.

Sada se prava djece reguliraju člankom 22., stavkom (1) kojim im se garantiraju prava do navršene 26. godine. Kako je Zakon donesen 2021. godine, 30 godina nakon početka rata, prava iz članka 22. nisu mogla ostvariti djeca stradalnika iz Domovinskog rata jer su u trenutku donošenja zakona imala više od 26 godina. Naglašavamo kako je značajno da ta mogućnost ostaje u zakonu zbog djece žrtava mina.

Radi jasnoće navodimo cijeli članak 22. koji djeci garantira prava maksimalno do 26. godine.

ODJELJAK A

OBITELJSKA INVALIDNINA

Članak 22.

(1) Članovi uže obitelji civilnih osoba poginulih ili umrlih u Domovinskom ratu pravo na obiteljsku invalidninu mogu ostvariti pod sljedećim uvjetima:

1. bračni ili izvanbračni drug stječu pravo na obiteljsku invalidninu kada navrše 50 godina ili ranije ako su nesposobni za privređivanje
2. djeca, posvojenici i pastorčad – do navršene 15. godine života odnosno ako su na školovanju do kraja propisanog trajanja redovitog obrazovanja, ali najkasnije do navršene 26. godine života, a ako su nesposobni za privređivanje, dok ta nesposobnost traje, uz uvjet da je nesposobnost nastupila prije navršene 15. godine života odnosno za vrijeme redovitog obrazovanja, prije navršene 26. godine života i
3. djeca koja završe redovito trogodišnje srednjoškolsko obrazovanje, a nastave školovanje u četvrtom razredu u redovitom školovanju ili po programu za obrazovanje odraslih, zadržavaju to pravo ako nisu zaposlena.

(2) U slučaju iz stavka 1. točke 2. ovoga članka ako je zbog bolesti došlo do prekida, mirovanja ili u drugom slučaju spriječenosti u ispunjavanju školskih odnosno studentskih obveza u punom opsegu po službenoj odluci škole odnosno visokog učilišta, pravo na obiteljsku invalidninu ove osobe mogu koristiti i za vrijeme trajanja bolesti do navršene 26. godine života, a nakon toga najviše još za onoliko vremena koliko su zbog bolesti izgubile od redovitog školovanja, ako je redovito školovanje nastavljeno prije 26. godine života.

(3) Ako užu obitelj čine bračni drug s jednim članom ili više članova obitelji iz stavka 1. točke 2. ovoga članka, bračni drug ima pravo na obiteljsku invalidninu kao sukorisnik s njima, bez obzira na uvjete iz stavka 1. točke 1. ovoga članka i to dok i jedno dijete od te djece ima pravo na obiteljsku invalidninu.

(4) Obiteljsku invalidninu pastorčad može ostvariti ako ih je osoba od koje izvode pravo uzdržavala najmanje posljednju godinu dana prije smrti.

Obrazloženje amandmana II:

U skladu s nalazima dugogodišnjeg rada *Documente* a i preporukama Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora, radi ravnopravnosti stradalih koji nakon ranjavanja nisu bili u Republici Hrvatskoj, važno je omogućiti dokazivanje stradanja medicinskom dokumentacijom iz drugih država, saslušanjem svjedoka ili vještačenjima u skladu s općim upravnim postupkom, posebice za osobe koje su nakon stradanja bile izvan dohvata hrvatskih institucija.

Istaknuto je kako prvostupanijska tijela često samo navode negativno mišljenje Povjerenstva bez obrazloženja kada su u pitanju klasificirani podaci, što onemogućuje učinkovito vođenje žalbenog i sudskog postupka; vezano uz tajnost podataka, stranka bi morala znati barem osnovne činjenice na temelju kojih pokreće spor, neovisno o tome što sud može deklasificirati podatke u postupku.

Radi jasnoće navodimo cijeli članak 73.:

Članak 73.

(1) Činjenica da je rana ili ozljeda dobivena pod okolnostima iz članka 9. ovoga Zakona utvrđuje se ispravama.

(2) Ispravama u smislu stavka 1. ovoga članka za utvrđivanje činjenice da je rana ili ozljeda dobivena pod okolnostima iz članka 9. ovoga Zakona smatra se sljedeća dokumentacija izdana od nadležnih tijela Republike Hrvatske, :

a) potvrda o uzroku i okolnostima pod kojima se slučaj dogodio, izdana od nadležne policijske uprave i drugih nadležnih tijela i

b) medicinska dokumentacija o liječenju neposredno nakon ranjavanja ili ozljeđivanja, a u slučaju ranjavanja ili ozljeđivanja pod okolnostima iz članka 9. stavka 1. točaka a), b) i d) ovoga Zakona medicinska dokumentacija najkasnije od 30. rujna 1996.

(3) Osim dokumentacije iz stavka 2. ovoga članka, za utvrđivanje činjenice da je rana ili ozljeda dobivena pod okolnostima iz članka 9. ovoga Zakona pribavit će se i drugi dokazi propisani pravilnikom iz članka 72. ovoga Zakona.

Obrazloženje amandmana IV.

U primjeni Zakona, pojavilo se shvaćanje nadležnog Ministarstva hrvatskih branitelja Republike Hrvatske da je dostatno da je osoba koja je podnijela zahtjev za ostvarivanje prava već i time što je vršila svoje obiteljske obveze (npr. supruga koja je kuhala i prala rublje svome mužu koji je sudjelovao u pobuni) aktivno pomagala neprijatelju. Takva osoba ne može ostvariti prava u odnosu na stradavanje tog člana obitelji, međutim izvršavanje obveza obiteljskopravne naravi ne može se smatrati pomaganjem neprijatelju, te takva osoba po ovakvom tumačenju ne bi mogla ostvariti pravo ni na temelju vlastita stradavanja. Takvo tumačenje predstavlja kolektivizaciju krivnje.

Upravni sudovi su se u praksi izjasnili protiv takvog tumačenja (Upravni sud u Zagrebu, Usl-5068/2023), međutim uvođenjem izričite odredbe otklonila bi se potreba za daljnjim interpretacijama.